

KRZCZYCA (34) sb f

krzczyca (9), **krszczyca** (14), **krczyca** (5), **krcica** (4), **krzcica** (2), **[chrzcica]**; krzczyca *BielŻywGlab*, *Leop* (5), *SkarŻyw* (2); krszczyca *KromRozm III*, *SienLek* (13); krczyca *FalZioł* (3), *GosłCast*; krcica *KlonWor*; krzcica *BielKron*; krzczyca : krczyca *SkarJedn* (1:1); krcica : krzcica *Mącz* (3:1).

sg N krcica (2). ◇ G krzczyce (7). ◇ A krszczycę (2). ◇ I krzczycą (3). ◇ L krzczycy (3). ◇ pl N krszczyce (7). ◇ G krszczyca (1). ◇ A krzczyce (6). ◇ I krszczycami (3).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Kark*; *cervix Vulg*, *Cn* (16) : Tho [...] gdy przyłożyłz na guz kthory bywa prawie na krzczycy/ rośpądza gi *FalZioł* I 144d, †2d; *GosłCast* 9.

Zwrot: *peryfr.* »wziąć toporem po krcicy« = *zostać ściętym* (1): Poiman y oładzon/ y vmárł w ciemnicy: Lecź/ by nie to/ wzięłby był toporem po krćicy. *KlonWor* 10.

W przeni (12) :

Zwroty: »[przeciwko komu] krszczyce swoje podnosić« = *buntować się przeciw komu, nie słuchać kogo* (1): klnąc wślyftkye/ ktorzyby przeciwko Rzymśkyey á ápoftolŃkyey ftolicy krřśczyce fwoye podnořili *KromRozm III* O8.

bibl. »zatwardzać (a. zatwardzić) krzczyce [swoje], mieć krzcice zatwardziałe« = *sta(wa)ć się nieposłusznym, krnąbrnym; indurare cervicem Vulg* (4:1): Ale oni przedię niechćieli fluchać/ á owłzem zátwardzili krzczyce fwoie *Leop* 4.*Reg* 17/14, 2.*Par* 36/13; *BielKron* 45v; *SkarJedn* 332, 333.

Wyrażenia: »twardej krzczyce« = *hardy, krnąbrny, uparty; dura cervice Vulg* [*szyk* 4:1] (5): *BielŻywGlab nlb* 15; boć ia wiem że mię nie będzie fluchał then lud. Ieřt bowiem then lud twardey krzczyce *Leop Bar* 2/30, *Act* 7/51; *SkarŻyw* 483, 490; [Bracia Domu Niemieckiego przeciwko narodowi onemu możnemu/ y bárdzo twardey chrćice/ á ćwiczonemu ná woynach [...] woynę poczęli *StryjKron* 302 (*Linde*)].

»twardą krzczycą« = *hardo, krnąbrnie* (1): NA mężá kthory tego co gy karze twárdą krzczycą [*dura cervice*] wzgárdza/ nagle przypádnie zátřacenie *Leop Prov* 29/1.

2. *Dłgie włosy u mężczyzny; capillus, caesaries Mącz* (2) : *Capillus pro caesarie*, *Krćicá*. *Mącz* 34c, 30b.

3. *Prawdopodobnie guz, bolączka na karku* (1) : Teź bolączki miękczy/ ftłucz korzeń s ładłem kokofzem á okładay/ yteź krcźicę gdy s niego vcźyniřz plařtr z niedzwiedziem ładłem á będziefz przikładał: rozwięznie. *FalZioł* I 66a.

4. *Choroba koni objawiająca się guzami lub ranami na skórze [w tym: pl (12)]* (13) : Ieřt thęź kilká třędów/ co ie zowá krřzczyćami/ y téź Wilkiem. Gdy koń ma krřzczyćę/ to ieřt třąd kthory pořpolicie álbo w kroku/ álbo około brzuchá koniowi bywa *SienLek* 182; Są zás drugie krřzczyce/ thy wilkiem zowá/ ktoré bywáią od kolan áź do kopytá *SienLek* 182; Poczynáią fye tyź krřzczyce y od ogoná/ ktoré poznářz gdy łobie kón zádek trze o śćiáneř/ álbo o co moźe: Mácayźe mu ná ogonie guzów/ ktoré ieřli námácařz/ pewnie moźeřz báczyć iż to krřzczyce łá *SienLek* 182v, 182 [3 r.], 182v [4 r.], *Aaaav*, *Aaaa2* [2 r.].

[*Szereg*: »krzczyca to jest třąd koński«: krzczyca to ieřt třąd końłki *SprLek* B3v.]

5. bot. *Brassica oleracea* L. v. *acephala viridis* (Rost); *kapusta zimnozielona rosnąca krzaczasto, roślina warzywna z rodziny krzyżowych (Cruciferae); brassica, capucium* Mącz (2) : Capucium Kápuftá/ sessile et Cumanum Plinius vocat, species brassicae a quibus caulis capitata dicitur, Broskiew/ niektórzy krczicą zową. Mącz 37d, 26d.

Synonimy: 1. *kark*; 2. *włosy*; 4. »trąd koński«, »wilk koński«; 5. *brzoskiew, jarmuż, »czarna kapusta«, wielkierz.*

MB